

Spoznavni vir je intuicija in dojemanje s čuvstvom, ne intelekt, zato prinaša v življenje žive oblike, ki jih je evropski intelekt izpremenil v mehanične. Cilji so vedno organizmu imanentni, nikoli zunanja korist kot v Evropi. Korist je izrabljanje slučaja, se ne briga za moralni svet in bistvo človeka. Zato je to zelo dragocena knjiga za vsakega mislečega človeka, ki se hoče povzpeti iz okazionalizma v svet trdnejših vrednot, kjer vlada obveznost do Boga in človeštva.

Dr. J. Šile

Kaplan Fahsel: »Gespräche mit einem Gottlosen.« Herder & Co. Freiburg im Breisgau. 1931.

V motnem duhovnem stanju sodobnega človeštva je kaj dobrodošla knjiga kaplana Fahsela. V obliki dvogovora razrešuje kaplan v razgovoru z brezbožnikom najbolj pereče strani katoliške veroizpovedi: kaplan skuša iz obzirnosti do brezbožnika, ki zanikava vsako skrivnostnost, metafizičnost in intuitivnost, uporabljati zgolj razumska sredstva, da obrazloži ozir. ovrže pomisleke brezbožnika, ta pa mu v zaporednih zaglavjih z veliko vztrajnostjo sledi v tej apologetični borbi.

V prvem poglavju je govor o razumski religiji. Iz pozitivističnega očitka neznanstvenosti katoliškega nauka in vzporednega protestantskega očitka njegove preznanstvenosti preideta na razliko med religijo in teologijo. Bog je brezbožniku problematičen, metafizika roman, metafizik pa kot romanopisec. Med Balzacom in Tomažem ne najde bistvene razlike. V nadaljnjem razgovoru prizna, da je metafizika nekaj na sebi, da ga pa ne more prepričati. Pomenja mu le sanjo razuma. Metafizika mu je tako le dekla teologije. Ker on kratkomalo črta intelektualno pot do religije, ga opozori kaplan, da je treba razlikovati med pravim in napačnim antiintelektualizmom pri religiji. On se sploh n. pr. bolj nagiblje k racionalnemu religioznemu tipu po svojih naravnih danostih. Zato mu je ta razlika tem očitnejša. K napačnemu antiintelektualizmu se je nagibal zlasti Luther in podrl človeku to, kar ga more z Bogom najprej združiti — človeški razum. Ta razum je bil po izvirnem grehu le oslabljen (ne po Luthrovo: pokvarjen!) in potrebuje velike pomoči milosti.

Dalje je govor o metafiziki kot mostu do

vere in v tretjem zaglavju o veri. Kaplanu je ta akt razuma. Celo Kant n. pr., ki ni priznal metafizičnega dokaza, je smatral bitvanje Boga kot postulat praktičnega razuma. Kaplan poudari zanimivo razliko med tomisti in kantovci, pusti pa to preobsežno vprašanje na strani. Sledi razgovor o božjem razodetju, kot viru spoznanja, o moralni vesti, o neskončnosti, o božanstvu Kristusa, o fikcijskem nauku skeptikov, o lepoti pasijona. — Temu slede v nadaljnjem poglavju: o milosti, o nebeški in zemski ljubezni, o angelih in hudobnih duhovih, o rajju, o grehu, o tolažilih Cerkve. — Predzadnje poglavje: Cerkev in napredek je morda še najzanimivejše. Posega v vprašanje skrivnostne rasti kultur in rasti človeštva sploh v Boga. Iz naivne poze brezbožnikovih besed, češ da vidi v Cerkvi antinomijo v tem, ko ona zatrjuje, da ima vso resnico, dočim se na drugi strani razvija, raste (in s tem tudi resnica), je podan uvod v to prevažno poglavje, ki morda danes najbolj muči duhove in marsikoga iz vzrokov, ki tiče drugje, navda s pesimizmom in skepticizmom. Saj se prav danes vedno bolj naglašajo trditve, da nam katolicizem z vso vsebino krščanstva več ne more zadostovati glede na sodobne kulturne potrebe in prilike in mnogi gledajo že na resni dvoboj krščanstva z boljševizmom, v čigar izid dvomijo. Iz svoje kratke razdalje pa ne opazijo, premoteni od prav tako kratkovidnega pogleda na zgodovinski razvoj in na ustroj Cerkve, da je na krščanski veri in Cerkvi nekaj stalnega, večnostnega, duhovnega, kar pa dan za dnem bije ljut boj s časnim, mesenim in prečloveškim v nas in se zato moč Cerkve krepi po strmih ovinkih v stoletjih z nami, dočim gre v boljševizmu le za trenutno-življenjski, gospodarsko-socialni način, ki ga more le sodobno usmerjeni in duhovno slepi človek zagledati v dvoboju s Cerkvijo.

Brezbožnik po pojasnilu kaplana, da je treba upoštevati v rasti Cerkve predvsem človeški, subjektivni element, dočim božji, objektivni ostane eden in isti, očita mrtve dobe v cerkveni zgodovini (tik pred reformacijo!). Kaplan pokaže nato, kako so živeli nekateri mrtvi kristjani v visokosholastični dobi, ko je cvetela duhovna kultura Cerkve, in kako so živeli nasprotno tudi tik pred reformacijo verniki, ki so živeli močno harmonično notranje življenje. Ko meni pri tem

brezbožnik, da je sveti Duh zapustil tedaj le vnanji ustroj Cerkve in se vselil v notranjost posameznikov, kaplan dokazuje, da tudi te vnanje organizacije Cerkve ni nikdar zapustil. Brezbožnik stoji na stališču, da ima, kakor vsako, tudi to trajanje Cerkve svoj višek, kjer se obrne. V tem je on, pravi, še bolj katoliški, ker hoče, da se vse razvija, da vse umira in napravi tako zopet mesto vsemu. Prav tako mora na ljubo še višjemu katolicizmu tudi ta katolicizem podleči. Kaplan mu tu pokaže, kako se je s tem približal Janezovi apokalipsi, ki prorokuje tudi »malo čredo«. A zanj ni vprašanje končni cilj vsemu nastajanju in nehanju; to mu je popolnost v Bogu!

Kot pomanjkljivost se občuti, da kaplan neposredno na brezbožnikovo razlago nastajajoče in propadajoče kulture itd. ne odgovori. Brezbožnikovo pesimistično gledanje rasti kultur brez dvoma ni v skladu s tipičnim optimizmom katoliške Cerkve, ki gleda tudi rast človeštva kot organizem z določenim svojim življenjskim ciljem. Čeprav so vidni in konkretni organizmi posamezni narodi, vendarle ne smemo spregledati tudi v človeštvu neke rdeče niti duhovnega napredka; seveda je treba gledati to rast z objektivnejšega, brezčasnejšega vidika. Dejstvo take rasti nam potrjujejo že velike osebnosti, duhovni in religiozni ljudje, ki ob tej rasti človeštva sredstveno pospešujejo in usmerjajo povprečno človeštvo v duhovnost in popolnost, bogočlovečnost. Padec v raju te pozitivne rasti človeštva ni zatrl radi prihoda Odrešenika, ki je človeka zopet uravnovesil in ga spravil v sinovsko razmerje z Bogom-Stvarnikom. Zadnje poglavje nosi naslov: Skepsa Cerkve.

Še nekaj splošnih, formalnih pripomb! Kakor trdi avtor v svojem — pet let pred izidom knjige napisanem — predgovoru, da »nastopa v knjigi brezbožnik sam in vprašuje, kakor se mu zljubi«, vendar te svobode med razgovori ne moremo spoznati. Nasprotno, mestoma je naravnost opazno namensko izmikanje v umetni, pedagoški, včasih pravšepavi arhitekturi sledečih si poglavij. Brezbožnik na vrhovi svojega vodnika skače dostikrat s psihološko neverjetnostjo poljubno od problema k problemu in njegov vodnik jih tupatam celo presvojevoljno in preenostransko rešuje. V splošnem to ni apologetska borba z vidnim namenom spreobrnitve, kar

pisec že tudi sam v predgovoru poudarja, ampak bolj več ali manj posrečeno pojasnjevanje nekaterih najbistvenejših vprašanj vere z ozirom na sodobno racijonalno-materielno miselnost v sredstveni obliki dvogovora. Do izraza pride tu razumsko-sholastična metoda, ki jo hoče pisec prikazati kot najuspešnejšo napram brezbožništvu, a ob poteku razgovorov brezbožnika kljub vsemu ne odvrne od njegovega prvotnega skepticizma in ga ne privede na cilj. Etbin Bojc

Mičun Pavičević: Crnogorske priče. Preštampano iz 2. sv. XXVIII. Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slovena. Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1952, str. 34.

To je majhna brošura anekdot in pripovedk (57) iz Črne gore, etnografsko folklorističnega značaja, o kateri pa nas pisatelj še izrečno prosi, da bi »brez obzira na klevete, laži in pamflete raznih domišljavih in propalih dijakov, ki so bolni od zavisti in ničmurnosti... radi ljubezni do resnice... prinesli pravično oceno.« Slučajno je nam res poznana borba okoli njegovih »Črnogorskih prič«, ki jih izdaja Akademija (4 zvezki), tako D. Vilovića do nebesno navdušenje ob tem »našem Lotiju, Hamsunu, ki odkriva nove svetove«, kakor tudi nasprotni napad »propalega dijaka« Stedimlje (Skidanje maske, 1952), dolgotrajna anketa v črnogorskih tednikih in revijah, o teh in takih anekdotah (Zapisi, Slobodna misao), protiakcije drugih črnogorskih zbiračev narodnega blaga (Cerović) in končno celo Pavičevićev kot rokopis izdani litografski zagovor in opravičba »Kako su postale moje Crnogorske priče?«, kjer navaja tudi pohvalne ocene inozemskih in domačih avtoritet. Glavna borba v teh, deloma osebnih polemikah gre za nagibe verodostojnosti in pristnosti materijala: ali so anekdote tiskane kot so vzete iz naroda, ali pa so le lit. delo pisatelja samega. Torej stvari, ki jih iz Ljubljane ne moremo kontrolirati in zato ta spor prepuščamo Črnogorcem samim. Ne moremo pa nič zato, če nam ob tej borbi ni jasno, ali imamo posla z znanstveno zbirko folklorističnega značaja, kot izgleda spričo založnice, ali s pripovedkami literarnega značaja kot bi hotel »književnik« Pavičević sam. In to je za pravično oceno osnovna potreba. Pavičević ne